

OSMANLI ŞİİRİNDE YOL KESMEK DEYİMİ*

Ömer ZÜLFE**

ÖZET

Aravca veya Farsçadan tercüme yoluyla Türkçeye geçen devimler, çoğu kez anlam karşasına yol acar. Kimi zaman Türkçenin söz dizimine uymayan ya da sözcüklerin bilindik anlamlarının dışına çıkan ifade biçimleriyle karşılıklı olarak kullanılmaktadır. Böyle devimler, söz konusu ifadenin kavnak dildeki anlamının tespitiyle çözülebilir; ancak, bazı durumlarda elde edilen verileri izleyerek doğru sonuçlara ulaşmak mümkün olmaz. O zaman, bilgi ve belgeleri farklı açılarından değerlendirmek ve tahminler yürütmek gerekir. Bu tür bir çavret, yanlış sonuçlara varmak gibi bir tehlike taşıyorsa da en azından bir soruna dikkat çekmek bakımından değerlidir. Cevresinde çok zengin bir anlamlar dünyası meydana getirmiş olan yol sözcüğü ve ona bağlı devim ve ifade biçimleri de metinlerde etkileri sebebiyle bazı anlaşılan güçlükleri taşımaktadır. Yol kelimesiyle ilgili olarak bevitlerde yer alan yol kesmek devimi de bu çerçevede düşünülebilir. Sözlüklerde verilen, 'durdurmak, engel olmak: ıssız yerlerde yolcuları durdurarak sevgencülük yapmak: mesafe kat etmek, yol yürüme' gibi karşılıklar, bazı Osmanlı şiiri metinleri için geçerli değildir. Bu çalışma, yol kesmek deviminin sözlüklerden ve metinlerden hareketle kavutlara geçmesi gereken farklı anlamlarının belirlenmesini amaçlamaktadır. İlk olarak, ibarenin tercüme yoluyla alınmış olmadığı sorulandıktan sonra kavnak dildeki şekli ve hangi şartlar altında Türkçeye aktarıldığı üzerinde durulmuş, sözlüklerin verdiği bilgiler değerlendirilmiş ve devimin anlam alanı belirlenmeye çalışılmıştır. Osmanlı şairlerinin sözcükleri ve sözleri hakikat ve mecaz manalarına işaret edecek şekilde kinaveli kullanmaları da yol kesmek deviminin voruma açık çok farklı anlamlar taşıdığıni göstermiştir. Bu yüzden devim hakkında fikir verebilecek özellikler taşıyan on bir örnek edebi açıdan da incelenmiş ve sözün taşıdığı muhtemel karşılıklar belirlenmiştir. Büyük bir ihtimalle devim, Aravçadan tercüme yoluyla Farsçaya ve Farsca yoluyla da Türkçeye geçmiştir; ancak, Osmanlı şiiri metinlerindeki kullanım şekli yol kesmek deviminin Türkçede, Aravca ve Farsçada bulunmayan manalarda kullanıldığını ortaya koymaktadır. Yazıda bu karşılıklar gerekleriyle belirlenmeye çalışılmış ve bilim dünyasının dikkatine sunulmuştur. Burada konuya ihtiyatla yaklaşmak gerektiğini, ortaya konan çalışmanın her seviden önce bir teklif olduğunu ve ancak farklı bakış açılarıyla yorumlanıp tartışıldıktan sonra en doğruya ulaşabileceğini belirtmek gerekir.

Anahtar Kelimeler

Devim, Osmanlı şiiri, Anlambilim, Sözlük.

* Makalenin geliş tarihi: 10.05.2019 / Kabul tarihi: 24.06.2019

** Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, omerzulfe@gmail.com (<https://orcid.org/0000-0001-8932-9299>)

Giriş

Türkçe ile Farsça ve Arapça arasındaki etkilenmelerin geçmişten günümüze eksiksiz bir tarihini çıkarmak ve Türkçenin gerek sözcük ve kavramlar, gerekse cümle yapısı bakımından uğradığı değişiklikleri ve dilin kırılma noktalarını kuşkuyla yer bırakmayacak biçimde ortaya koymak, hangi ucundan tutulursa tutulsun ilerledikçe daha da karmaşıklaşan bir sorunlar yumağıyla baş başa kalmayı gerektirir. Bu yolda özellikle sözcüklerin ve deyimlerin anlam dünyasına girildiğinde dilin çıkmaz sokaklarıyla ya da karanlık bucaklarıyla karşılaşmak ve çoğu kez çözümsüzlük içinde kalmak mümkündür. Edebiyatın çok yönlü, soyut anlamlar âlemi hesaba katıldığında edebî metinler eşliğinde doğruya ulaşmanın da çok kolay olmayacağını itiraf etmek gerekir. Dolayısıyla bir sözcüğün ya da deyim anlamı konusunda ileri sürülecek görüşler çoğu kez, daha başlangıçta yanlış bir yola sapmak ya da doğru yolu bulmuşken yanlış bir sonuca varmak gibi tehlikelere açıktır. Bu yüzden Arapça ve Farsçanın etkisiyle Türkçede geniş bir anlam alanı bulmuş olan *yol* sözcüğü ve onun çevresinde yeşeren deyimlere değindiğim bu yazıda, yanlışlığa düşme korkusunun her satıra sindiğini itiraf etmeliyim.

Yol Kesmek Deyiminin Anlam Alanı

Sözlüklerde *yol kesmek* deyimini için 'geçmesine engel olmak, durdurmak; ıssız yerlerde soygunculuk yapmak; motor vb. hızını azaltmak, devrini düşürmek;¹ yol almak;² ıssız yollarda yolcuları durdurarak soygun yapmak, yol vurmak; (Bir taşıt veya binek) gidiş hızını azaltmak;³ yol urmağ, kâş-ı şâriğ etmek, ğarāmîlik etmek, rehzenlik etmek, rāh zeden, yan kesmek, yol basmağ⁴ karşılıkları verilir. Sıralanan karşılıklar doğru olmakla birlikte bazı metinler için geçerli değildir. Eldeki örnekler deyim farklı bir anlam katmanında düşünülmesi gerektiğini ortaya koyacak niteliktedir. Örneklerle

¹. *Türkçe Sözlük*, Ankara 2005, 2189.

². *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara 1983, 261.

³. Ahmet Topaloğlu; İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük Kubbealtı Lugatı*, İstanbul 2005, 3478.

⁴. Mertol Tulum, *XVII. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*, Meninski, *Thesaurus* Ankara 2011, 1905.

geçmeden önce deyim hakkında bazı bilgi ve belgeler sunmak ve eldeki verilere göre değerlendirmeler yapmak yararlı olacaktır.

‘Yol almak, yol yürümek, mesafe kat etmek’ anlamıyla *yol kesmek* deyimini muhtemelen, Arapça *ķás‘u‘š-šárik*’in Türkçeye doğrudan tercümesidir.⁵ Deyimin Farsça ‘yol kesmek’ anlamındaki *rāh buriden* yoluyla Türkçeye aktarıldığı da düşünülebilir. Kısacası Arapça kaynaklı sözün, Farsçaya ve Türkçeye bire bir tercüme edildiğini söylemek yanlış olmaz.

Konuyu aydınlatmak için ilk olarak *ķás‘u‘š-šárik* tamlaması üzerinde durmak gerekir. Arapçada *ķás‘* (< ķ-š-‘) ‘kesmek; suyu gemi veya kayıkla ya da yüzerek geçmek; kamçı veya sopayla vurmak; bir adamı delil ve burhan ile susturmak; ihsan lisanı ile susturmak; sila-i rahmi terk etmek veya unutmak; kendini asarak intihar etmek; havuzu yarısına kadar doldurduktan sonra suyunu kesmek; elbisenin kesimi bedenine biçimine tam ve uygun gelmek⁶ anlamlarındadır. *Šárik* (< š-r-ķ) sözcüğü de ‘vurmak, matrafa ile vurmak; yüze şamar vurmak; develerin pislediği su; küçük taşlar ile fal açmak; yünü bölüp ditmek ve yumuşatmak için çubukla çarpmak; aygır deve⁷ anlamlarına gelir. Dikkat çeken nokta her iki sözcüğe verilen karşılıklar arasında ‘vurmak’ anlamının bulunmasıdır. Burada *ķás‘* kelimesinin, *šárik* sözcüğünün temel anlamıyla ilgi kuracak şekilde kullanıldığı düşünülebilir. Tamlamanın Farsçaya ‘yol kesmek’ anlamıyla *rāh buriden*, ‘yol vurmak’ anlamıyla *rāh zeden* biçiminde tercümesi aynı yapının bir devamı gibi görünmektedir. Deyimin Türkçeye geçiş biçimi ise yine *yol*

⁵. Bu uygulama dil biliminde “Anlam aktarması” diye tanımlanmaktadır: *Anlam aktarması*: “Bir dile ait söz veya ifadelerin birim birim bir başka dile aktarılması yolu ile elde edilen söz veya ifade anlam aktarması olarak bilinir. Anlam aktarması sözlerin biçim biçim alıcı dile çevrilmesi şeklinde olup, dil alışverişlerinde ulusallaştırmanın son sınırı sayılır. Anlam aktarması söz (semantic calque) söz öbeği, (phraseologic calque) veya cümle (syntactic calque) düzlemlerinde olabilir. Anlam aktarması yabancı söz ve yapıları bakılarak şekil verilen ama ait oldukları dilin kendi öğelerinden elde edilen yeni söz veya yapıdır: İng. snowman ‘kar adam’ > TT kardan adam; Alm. Eisberg ‘buz dağı’ > TT. buz dağı; Fr.edition critique ‘tenkitli basım’ > TT. tenkitli basım; İng. wireless ‘kablesuz’ > TT kablesuz gibi.” (Günay Karaağaç, *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Ankara 2013, 119).

⁶.Mütercim ‘Āšım, *el-Uķyānūsū‘l-Basiš fi Tercemeti‘l-Ķāmūsī‘l-Muğiš*, İstanbul 1888, II, 649.

⁷.Mütercim ‘Āšım, *el-Uķyānūsū‘l-Basiš fi Tercemeti‘l-Ķāmūsī‘l-Muğiš*, İstanbul 1888, III, 10.

kesmek, *yol urmak* ve *yol basmak* şeklindedir. Üç dilde de ‘vurmak’ anlamının vurgulanması ve bunlara benzer şekilde İngilizcede ‘yola koyul, vur (kendini) yola’ anlamında *hit the road* yapısının bulunması da ayrıca ilginç bir durum oluşturur. Sonuç olarak *yol* sözcüğünün ‘vurmak; basmak; kesmek’ anlamlarıyla doğrudan ilgili olduğunu söylemek yanlış olmaz. Türkçede *yol* sözcüğü için önerilen ‘ayakla tepile tepile üzerindeki bitkilerin yok olmasıyla oluşan çizgi’⁸ anlamı da burada sıralanan bilgilerle bire bir örtüşmektedir.

Yol kesmek deyimini Osmanlı şiirinde, ‘haramilik etmek, ıssız yerlerde yolcuları durdurarak soygunculuk yapmak’ anlamlarında kullanılmakla birlikte⁹ bazı beyitlerde *+e yol kes-* şeklinde söz konusu edilerek farklı bir anlam yapısına bürünmektedir. Arapça ve Farsçanın etkisiyle şiir diline yerleşen bu tür bir kullanımın Türkçenin söz dizimine ve anlam düzenine aykırı olduğunu söylemek çok da yanlış olmaz.

Yaklaşık altmış beş bin beyit taranarak tespit edilen on bir beyit üzerinden yapılacak bir değerlendirme, sıklıkla on beş ve on altıncı yüzyıl şairlerinde görülen bu kullanım tarzı hakkında aşağı yukarı bir fikir verecektir. Burada sıralanan on bir beytin dışında birkaç örnek daha bulunduğunu belirtelim. Ancak bunlar, anlama katkı sağlayacak nitelikte olmadıkları için değerlendirmeye alınmamışlardır.

Şairlerin söze zenginlik katmak ve muhatabın zihninde gelgitler oluşturmak amacıyla deyimleri hakikat ve mecaz anlamları arasında geçişler yapacak biçimde kinayeli kullanmaları, deyime tam bir karşılık vermeyi zorlaştırmaktadır. Bu yüzden açıklamalar yapılırken ne kadar çok muhtemel anlam takdir edilirse doğruya veya en doğruya yaklaşmak da o kadar mümkün olacaktır. Deyimi bir tek anlama hapsetmeye çalışmak veya bir iki anlam üzerinde ısrarla durmak ilmî çalışmaların özüne aykırıdır. Dolayısıyla eldeki örnekleri açıklarken bütün bu hususları göz önünde bulundurmak gerekir. Tespit edilen örnekler şu şekilde değerlendirilebilir:

⁸.Mustafa S. Kaçalin, *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi Gikâyet-i Oğuz-nâme-i Kağan Bêg ve Gayrı*, İstanbul 2006, 125.

⁹.Buna Hayretî'nin şu beytini örnek göstermek yeterli olacaktır:

yol degüldür ey gözüm seyl etme cânân yolların

merdüm-i h üni degülseñ kesme sult ân yolların (Hayretî: *Divân*: G. 326/1)

[= Ey gözüm, sevgilinin yollarını sele boğma, bu insafa sığmaz; kanlı katil değilsen sultanın yollarını kesme.]

Osmanlı şiirinde gökyüzü (*çârĥ*), bütün yüceliği ve görkemine rağmen ancak sevgilinin eşiği olabilir. Mesîği'nin [ö. 1512] bu yerleşik teşbihi yanlış bulduğu beytinde *yol kesmek* deyiminin, *çârĥ* sözcüğünün yönelme hâliyle geçmesinden dolayı alışılmışın dışında bir anlama sahip olduğu söylenebilir. Beyte göre gökyüzü kendisini güzellerin eşiğine benzetmekle suç işlemiş, haddini aşmış, edepsizlik yapmıştır. Bu hadsizliği ona bildirmek ve yanlışını yüzüne vurmak için samanyolu *çârĥe* (feleğe) karşı çıkmış, haddini bildirmiş onu azarlamıştır:

ĥüblar eşiğine benzetdüğüçün gendüyi

bu günâhı bildürüp yol kesdi çârĥe kehkeşân (Mesîği: *Divân*: G. 179/3)

[= Samanyolu, kendisini güzellerin eşiğine benzettiği için, işlediği günahı yüzüne vurup feleğe çıktı.]

Samanyolunun oluşturduğu keskin hat şekil bakımından yolla ilgisini ortaya koyar. *Çârĥ*'in davranış biçimi de yol sözcüğünün 'gidiş, üslup, tarz' anlamlarına uygundur. Böylelikle *kehkeşân* haddini bildirmek için, *çârĥ*'in tuttuğu yolu bir vuruşla kesmiş ve onun karşısına çıkmıştır. Burada deyim'e 'çıkışmak' anlamını vermek çok yanlış olmaz.

Mesîği'nin beytinde olduğu gibi yine *kehkeşân* kelimesinin şekil ve mekân özelliklerinin yönlendirdiği şu beyitte *yol kesmek* deyiminin 'karşısına dikilip haddini bildirmek' anlamına gelecek şekilde söz konusu edildiği söylenebilir:

nisbet êtdüğün o şâh eşiğine eşitmiş

kehkeşân üstine yol kesdi yine gerdünun (*Mecmû'a-i Eş'âr*: Fikrî: 5b)

[= O sultanın eşiğine kendisini benzettiğini işitince samanyolu gökyüzüne yine haddini bildirdi.]

İki yolun birbirini kesmesi *yol kesmek* deyimini söz konusu olduğunda hakikat ve mecaz yollarını kinaye noktasında birleştirir. Böyle durumlarda mana, mecaz üzerinde yoğunlaşmakla birlikte çağrışımlar yoluyla deyim hakiki anlamına da dikkat çekilir. Osmanlı şiirinde oldukça yaygın bir çağrışımlar âlemi bulunan Süleyman peygamber ve karınca kıssasında da iki yolun birbirini kesmesi ve karıncanın Süleyman Peygamber'le tartışması söz konusudur. Ca'fer Çelebi [ö. 1515], aşk ve akıl karşıtlığından yararlanırken temsilî teşbihin getirdiği zenginlikle aşkı temsil eden Süleyman

Peygamber'in karşısına akli temsil eden karıncayı çıkarmakta ve *yol kesmek* deyimini hakiki manasıyla 'iki yolun kesişmesi' ve mecazen 'karşısına dikilmek, diklenmek, kafa tutmak' anlamları arasında geçişlerle kinayeli kullanmaktadır:

*yol keserse 'aşk serhengine 'âkl olmaz 'âceb
vâkı̄t olur kim mürçe eyler süleymân-ile bâğs̄s̄* (Ca'fer: *Divân*: G. 14/5)

[= Akıl, aşk yiğidine diklenirse şaşılmaz; gün gelir küçücük karınca bile Süleyman peygamberle tartışır.]

Osmanlı şiirinde *yol* ve *kesmek* sözcükleri bir araya getirildiğinde akla gelen şahsiyet *Âhusrev ü Şirin* hikâyesinin kahramanlarından Ferhâd'dır. Bî-sütûn adı verilen dağda yol açmak gibi imkânsız bir işe soyunan Ferhâd, aşkı uğruna canını vererek aslında herkesi karşısına almış ve bütün dünyaya meydan okumuştur. Şem'î [ö. 1530], *ķâs̄*' sözcüğünü çağrışımlara açık kullanarak Mecnûn'u da söz konusu ettiği beytinde Ferhâd'ın aşk dağından bütün dünyaya meydan okuyup kafa tuttuğuna işaret ediyor. Burada da *yol kesmek* deyimini Ferhâd'ın dağda yol açma çabasına işaret edecek şekilde kinayeli olarak beyte yerleştirilmiştir:

*cihâne yol keser ferhâd-veş küh-ı mâğabbetde
şu kim mecnûn gibi ķâs̄' eyledi 'aşkun beyâbânın* (Şem'î: *Divân*: G. 134/4)

[= Aşk çölünü Mecnun gibi geçip giden, aşk dağında Ferhad gibi dünyaya meydan okur.]

Çayretî'nin [ö. 1535] Ferhâd'ın yukarıda sıralanan özelliklerinden yararlandığı şu beytinde de haddini aşan birinin edep dairesine çekilmesi söz konusudur:

*ululandığı için bî-sütûnın
yüridi üstine yol kesdi ferhâd* (Çayretî: *Divân*: G. 43/3)

[= Ferhad, büyüklük tasladığı için Bî-sütûn dağının üstüne yürüyüp ona haddini bildirdi.]

Necâti Bêg [ö. 1509], yüzünde yara bulunan bir güzeli anlattığı gazelinde *yol kesmek* deyimine yer verir. Buna göre yüzündeki yarayla ayrı bir güzelliğe ve inceliğe sahip olan sevgili, gül bahçesini andıran yanağıyla "*cennete yol kesmek*" niyetindedir. Cennet kelimesinin yönelme hâliyle yer aldığı beyitte

yol kesmek deyimini, 'karşı çıkmak, yarışmak için meydan okumak' anlamlarıyla düşünülebilir. Beyitte bir üstünlük iddiası ve tepeden bakma havası vardır:

yāre šanmanj 'arızun nāzüglügidür şivedür

cennete yol kesmek ister bir yanağı gülsitān (Necāti: *Divān*: G. 431/3)

[= (Yanağındakini) Yara sanmayın yanağın inceliği ve cilvesidir; bir gül bahçesi yanaklı cennete kafa tutmak ister.]

Ca'fer Çelebi, *yol* sözcüğünü beytin ilk kanadına 'edep, usul, erkân' anlamıyla yerleştirdikten sonra 'karşısına dikilmek, karşısına çıkmak; kaderinde olmak' anlamıyla *yolına gelmek* ve 'çıkışmak; haddini bildirmek' anlamlarıyla *yol kesmek* deyimini incelikle kullanmaktadır:

ne yolsuzlıkdur êtdüğün dëyüp ol

yoluma geldi vü kesdi bana yol (Ca'fer: *Heves-nāme*: 1967. b.)

[= O, yaptığın ne biçim bir edepsizliktir diyerek karşıma dikildi ve bana çıkıştı.]

Arçurı var-, 'dört yana koşmak; ardından gitmek; yollarda soygunculuk yapmak' anlamlarındadır. Bu inceliği gözden kaçırmayan Necāti Bëg'in *yol kesmek* deyimini 'engel olmak, durdurmak; yetişmek' manasına gelecek şekilde beyte yerleştirdiğini söylemek mümkündür:

yine hışm ile şurup gitdün eyā serv-i revān

saña yol kesmek için göz yaşı arçurı varır (Necāti: *Divān*: G. 161/4)

[= Yine bir öfkeyle kalkıp gittin ey selvi boylu güzel, sana engel olmak için gözyaşı yol keser/ dört bir yana koşup durur.]

Bazı durumlarda kafiye gereği *yol* sözcüğünün yerini Farsça *rāh* kelimesinin aldığı görülür. *Yol* sözcüğünün getirdiği zengin çağrışımlara sahip olmamakla birlikte bu yapı da deyim buraya kadar sıralanan anlamları çerçevesindedir. İlk beyitte *yol* yol akan gözyaşları, ikinci beyitte ise karaların bittiği yerde kendisini gösteren deniz, 'çıkışmak; karşısına dikilmek' anlamlarıyla *rāh kesmek* kılığına bürünen deyimii şiir için bir süs hâline getirmektedir:

tiz varduñ dèyü koyup eşiğın

gözlerüm yaşı kesdi rāh bāra (Kemāl Paşa-zāde: *Divān*: G. 7/3)

[= Eşiğini bırakıp çabucak vardın diyerek gözlerimden dökülen yaşlar bana çıkıştı.]

aḡa sen qarşu düşmek böyle her gāh

ne ġāddüñdür dèyü kesmiş deniz rāh (Ca'fer Çelebi: *Heves-nāme*: 135. b.)

[= Deniz, "senin ona her zaman böyle karşı gelmen ne haddine" diyerek çıkışmış / diklenmiş.]

Sonuç

Buraya kadar sıralanan örnekler, *yol kesmek* deyiminin bir iddia, bir haksızlık veya haddi aşma gibi bir durum karşısında söz konusu edildiğine delil teşkil edecek niteliktedir. Dolayısıyla deyim 'cevap vermek, karşılık vermek' anlam alanında düşünülmesi çok da yanlış olmaz. Asıl ilginç olan *cevāb* (< Ar. *c-v-b*) sözcüğünün 'yırtmak; kesmek, biçmek; gömleğe yaka açmak, sorulan soruya karşılık vererek soranı susturmak; geçmek, kat etmek'¹⁰ anlamlarına gelmesidir. Deyim ve kelime arasında anlam bakımından büyük benzerliklerin ve ortak noktaların bulunması, *yol kesmek* deyiminin *cevāb* sözcüğüyle ilgili olduğunu ve çağrışımlara açık, zengin anlam yapısı sebebiyle şiir dilinde kendisine mahsus bir yer edindiğini söylemek mümkündür. Günlük dilde "sus bana cevap verme" şeklindeki bir cümle, aslında sorulan soruya verilen karşılığı değil, bir itirazı, akış hâlindeki sözün kesilmesini ifade eder. Söyleyenin sözü, ya da bir başka deyişle yürümekte olduğu yol, tam karşısına çıkan ve farklı bir yöne giden bir başka yolla kesilmiştir. Şuurlu bir şekilde gerçekleştiği anlaşılan bu kesme işi, aslında bir meydan okuma, üstünlük taslama ve itiraz havası taşır. Dolayısıyla yolların kesişmesi karşılaşmayı ve boy ölçüşmeyi de beraberinde getirecektir. Bütün bu benzerlikler sonucunda *cevāb vermek* ile *yol kesmek*'in birbirine çok yakın anlamlara geldiği düşünülebilir.

Sonuç olarak, Arapça *kaš'u's-šāriḡ*, Farsça *rāh buriden* veya *rāh-zeden* şeklindeki ifade kalıplarının Türkçedeki karşılığı olarak kullanılan *yol kesmek*

¹⁰.Mütercim 'Āšım, *el-Uḡyānūsü'l-Basiš fi Tercemeti'l-Ḳāmūsü'l-Muḡiš*, İstanbul 1888, I, 98.

deyiminin, eldeki verilere göre 'çıkışmak; karşısına çıkmak, karşısına dikilmek; kafa tutmak; diklenmek; haddini bildirmek; meydan okumak' anlamlarına geldiği ve temel anlamı bakımından *cevâb* sözcüğünün bir yansıması olduğu söylenebilir. Osmanlı şiirinde *yol kesmek* deyimini, şekil ve vazife bakımından *samanyolu*, *gözyaşı*, *bıçak yarası* ve *deniz* gibi ibarelerle ve çok yönlü çağrışımlara açık olarak *Ferhad*, *Süleyman Peygamber-karınca kıssası*, *kervan*, *dağ* ve *cennet* gibi kelime ve unsurlarla bir arada bulunmaktadır. Bu yüzden beyitlerde bağlamın deyim anlamı üzerindeki etkisini gözden kaçırmamak gerekir.

KAYNAKLAR

- CA'FER Çelebi: *Divân*: ERÜNSAL, İsmail E., *The life and works of Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi, with a critical edition of his divân*, İstanbul 1983, CXXX+523 s. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 3103.
- CA'FER Çelebi: *Heves-nâme*: SUNGUR, Necati, *Tâcî-zâde Cafer Çelebi Heves-nâme* (İnceleme-Tenkitli Metin), Ankara 2006, IX+556 s., Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 878.
- DÉHÛDÂ: *Luğat-nâme*: DÉHÛDÂ, 'Alî Ekber: *Luğat-nâme*: Tahrân 1377/1998, 16 C., İntişârât-ı Dânişgâh-ı Tahrân; Zir-i Nażar: Muğammed MO'İN, Seyyid Ca'fer ŞEHİDİ.
- ÇAYRETİ: *Divân*: ÇAVUŞOĞLU, Mehmet; TANYERİ, M. Ali, *Hayretî Divan* Tenkitli Basım, İstanbul 1981, XXIII+448 s., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları: 2868.
- İbn KEMÂL: *Divân*: DEMİREL, Mustafa, *İbn Kemâl Divân*, İstanbul 1996, XXXV+229+3 s., Fakülteler Matbaası.
- KAÇALİN, Mustafa S., *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi Çikâyet-i Oğuz-nâme-i Kazan Bég ve Gayrı Metin ve Açıklamalar*, İstanbul 2006, 406 s., Kitabevi.
- KARAAĞAÇ, Günay, *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Ankara 2013, 936 s., Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 1066.
- LANE, Edward William [1801-1876], *An Arabic -English Lexicon Madd al Qâmus [=Arapça İngilizce Sözlük]*: London-Edinburg Part 1, '-s 1863, XXXII+367. s.; Part 2, c-ĥ 1865, 369-838. s.; Part 3, d-z 1867, 839-1280.

s.; Part 4, s-ş 1872, 1281-1758. s.; Part 5, z-' 1872, 1759-2220. s.; Part 6, ğ-f 1877, 2221-2476. s.; Part 7, k-m 1885, 2477-2750. s.; Part 8, n-y 1893, 2751-3064 s.

Mecmū'a-i Eş'ā'r: Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi TY. 383, 15 bk.

MESİĞİ: *Divān*: MENGİ, Mine, *Mesihî Divanı*, Ankara 1995, V+303 s., Atatürk Kültür Merkezi Divanlar Dizisi 1.

MUTÇALI, Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, İstanbul 1995, V+1023 s., Dağarcık Yayınları: 1; Referans Kitapları: 1.

MÜTERCİM 'ÂŞİM, Cenānioğlu Ağmed, *el-Uqyānūsü'l-Basîş fî Tercemeti'l-Kāmūsî'l-Muğîş*, İstanbul 1305/1888, I: '-r, [II]+943 s. II: r-k, [II]+939 s. III: k-v, [III]+975 s. Maşba'a-i Osmāniyye. (el-FİRŪZĀBĀDİ, *Mecdu'd-din Ebū Şāhir Muğammed b. Ya'kūb: el-Kāmūsî'l-Muğîş*'ten tercüme).

MÜTERCİM 'ÂŞİM, Cenānioğlu Ağmed, *Tibyān-ı Nāfi' der Terceme-i Burhān-ı Kāşî'*, (et-TEBRİZİ, Muğammed Çüseyin b. Hālef: *Burhān-ı Kāşî'*dan tercüme). Mütercim Âsım Efendi, *Burhān-ı Katı*, Hazırlayanlar: Mürsel ÖZTÜRK-Derya ÖRS, Ankara 2000, XLIX+1197 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 733, Türkiye Türkçesi Sözlükleri Projesi Eski Sözlükler Dizisi: 2.

NECĀTİ BEĞ: *Divān*: TARLAN, Ali Nihat: *Necati Beg Divanı*: İstanbul 1963, [II]+XXVIII+557 s., Millî Eğitim Basımevi. II. Basım, İstanbul 1997, XV+557 s., Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2342, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 592, Türk Edebiyatı Dizisi: 25.

PERVĀNE BEĞ: *Mecmū'a-i Neżā'ir*: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi *Bağdat* 406. sy., 627 y.; GIYNAŞ, Kamil Ali: *Pervane Bey Mecmuası*, *Topkapı Sarayı Bağdat 406*, Eskişehir 2014, 1. C., 992 s., 2. C., 992 s., 3. C., 992 s., Eskişehir Valiliği, Akademik Kitaplar, 81/1.

REDHOUSE, Sir James W., *A Turkish And English Lexicon/Kitāb-ı Ma'ānî-i Lehce*, Constantinople 1890, XVI+2224 s.

STEINGASS, F[rancis] [Joseph], *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, London 1892, VIII+1539 s.

ŞEM'İ: *Divān*: KARAVELİOĞLU, Murat Ali: *Şem'î Dîvānu (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım) Prizrenli Şem'î (ö. 1529-30)*, İstanbul 2014, 362 s. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları: 27, Edebiyat ve Sanat Serisi: 9.

- ŞÜKÛN, Ziya, *Farsça-Türkçe Lûgat Gencine-i Güftar Ferheng-i Ziya*: İstanbul 1944, I, X+706+VI+III s.; 1947, II, I+707-1374+VIII s.; 1951, III, I+1375-2040+II s., İstanbul 1984, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- TANYERİ, M. Ali, *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*, Ankara 1999, 272 s., Akçağ Yayınları.
- TOPALOĞLU, Ahmet; AYVERDİ, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük=Kubbealtı Sözlüğü*, İstanbul 2005, 1. C. LXXVII, 1125 s., 2. C. 1127-2372 s., 3. C., 2373-3549 s., Kubbealtı Neşriyat.
- TULUM, Mertol, *XVII. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*: (Birinci Kitap Meninski'nin Thesaurus'u ve XVII. Yüzyıl İstanbul Türkçesi; İkinci Kitap XVII. Yüzyıl Türkçesi Söz Varlığı), Ankara 2011, 1960 s., Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 1036.
- Türkçe Sözlük*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu, Ankara 2005, 10. Baskı, 2244 s.
- Türkiyede Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, II. C., Ankara 1965, VIII+445-835 s., Türk Dil Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları: 211/2.
- ULUDAĞ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*: Genişletilmiş Yeni Basım, İstanbul 2002, 390 s., Kabcacı Yayınevi.
- Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara 1983, XI+476+7 s., Düzenleyen: Cem DİLÇİN, Türk Dil Kurumu Yayınları 503.

“THE IDIOM “YOL KESMEK” IN OTTOMAN POETRY”

Abstract

Idioms that are used in Turkish through translations from Arabic and Persian mostly cause ambiguity in Turkish. Sometimes it is possible to come across some expressions that are not compatible with Turkish syntax or go out of the familiar meanings. These idioms can be solved by identifying its meaning in the original language but in some cases it might not be possible to reach right conclusions with the available data. Then, it is necessary to evaluate the data and documents from different perspectives. Although this kind of effort has a potential to make mistakes, at least it is valuable in respect to draw attention to a problem. The word, yol that established a very rich semantic world and the idioms and phrases connected to it have difficulties of understanding. The idiom yol kesmek in the verses that is linked to the word yol can be considered in this context. The definitions such as “to stop, to prevent, to hi-jack, to cover a distance, to walk along the road” made by dictionaries are not suitable for the usage in some of the Ottoman poetry texts. This study aims to define the other meanings that need to be put on the record with reference to the texts and dictionaries. Firstly, it will be questioned whether or not the idiom is taken through translation and then it will be dwelled on in what circumstances it is transferred to Turkish and the information given by the dictionaries will be evaluated and then it is aimed to determine the semantic field of the idiom. This idiom like others is also used in many different contents that are open to interpretation by Ottoman poets. In the article, eleven samples on hand is examined in a literary sense and possible meanings of the idiom are defined with their justifications. It is also important to point out that this study, first of all is a proposal, it is important to interpret and discuss this subject from different perspectives to reach the truth.

Keywords

Idiom, Ottoman poetry, Semantics, dictionary.